

วันออกพรรษากับประเพณีลากพระ

พัชรีย์ ทองศรีเกตุ

นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ

องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช

วันออกพรรษา ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ เป็นวันครบ ๓ เดือน หลังจากที่เราได้ฟังพระภิกษุอธิษฐานตั้งใจจำพรรษาไม่จาริกไปตามสถานที่ต่างๆ ในวันเข้าพรรษา เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า วันมหาปวารณา ที่เรียกเช่นนี้เพราะเป็นวันที่ภิกษุสงฆ์ที่อยู่ร่วมกัน ๓ เดือน ตลอดพรรษาได้ปวารณาตนต่อกัน คือ เปิดโอกาสให้ภิกษุอื่นตักเตือนเกี่ยวกับความประพฤติเสื่อมเสียใดๆ ไม่ว่าจะโดยการได้เห็นได้ยินมาด้วยตนเองหรือโดยการระแวงสงสัยก็ตาม ซึ่งเป็นเรื่องธรรมดาที่ภิกษุที่อยู่ร่วมกันนานๆ ย่อมจะเห็นข้อบกพร่องของกันและกัน จึงควรมีการว่ากล่าวตักเตือนกันขึ้น เพื่อให้เกิดความบริสุทธิ์ ความสามัคคีขึ้นในหมู่สงฆ์ ก่อนที่แต่ละรูปจะจาริกไปยังสถานที่ต่างๆ ต่อไป

ในส่วนของประชาชน ก็ถือว่าวันนี้เป็นวันสำคัญวันหนึ่ง ที่จะมีโอกาสได้ทำบุญบำรุงพระสงฆ์ก่อนที่จะจาริกไปยังสถานที่ต่างๆ แต่มักจะมีการทำบุญบำเพ็ญกันตามปกติไม่มีพิเศษเหมือนวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาที่กล่าวมาข้างต้น

แต่มีชาวพุทธบางส่วนที่นำคติที่ได้รับจากวันมหาปวารณาหรือวันออกพรรษานี้ไปใช้ คือการเปิดโอกาสให้คนในครอบครัวหรือเพื่อนสนิทมิตรสหายได้ว่ากล่าวตักเตือนได้โดยไม่ถือว่าเป็นการล่วงเกิน ดูหมิ่น และไม่ถือโกรธ ซึ่งถือว่าเป็นการกระทำที่दनายกย่อง และสนับสนุนเป็นอย่างยิ่ง

ในเทศกาลนั้นมีกิจกรรมทำบุญหลากหลายประการที่ชาวพุทธได้ร่วมกันจัดเป็นงานประเพณี เช่น ประเพณีจองพารา (ประสาธพระ) ของชาวใต้ ประเพณีได้น้ำมัน (ใต้ประทีปโคมไฟ) ชาวอีสาน ประเพณีแห่ประรูปที่ชัยภูมิ ประเพณีไหลเชื้อไฟชาวอีสาน ประเพณีรับขวัญมณี - โพนมวิ ชาวสมุทรปราการ และสำคัญที่สุด ประเพณีลากพระของชาวใต้ที่นครศรีธรรมราช ในวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ปีนี้ตรงกับวันเสาร์ที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๖๓

ประเพณีลากพระ จังหวัดนครศรีธรรมราช บางครั้งเรียก “ชักพระ” และ “แห่พระ” อาจเกิดจากกิริยาอาการที่แสดงออก กล่าวคือ “การชักพระ” เป็นการดึงให้เคลื่อนที่ออกไป แล้วลากจูงไปเรื่อยๆ โดยมีทั้งผู้ลาก ผู้ชัก และส่วนอื่นๆ ที่มาเชียร์ให้กำลังใจ ร่วมเดินทางไปด้วยกัน ต่างคนต่างทำหน้าที่ไปพร้อมเพรียงกันเป็นขบวน โดยมีวัตถุประสงคนำเรือพนมพระ (นมพระ) ไป - กลับ ให้ถึงที่หมาย จึงเรียกกันว่า “แห่พระ” ถือเป็นพระประเพณีบุญใหญ่ และเป็นกิจกรรมสำคัญในช่วงเทศกาลออกพรรษา โดยดำเนินการในวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ของทุกปี

ชาวนครศรีธรรมราชปฏิบัติสืบต่อกันมาแต่โบราณ จดหมายเหตุของฮังจิง (หงีจิง) พระราชจีนซึ่งจาริกผ่านเมืองนครไปประเทศอินเดีย เมื่อ พ.ศ. ๑๒๗๒ ระบุชื่อเมืองนครว่า “โฮลิ่ง” ตั้งหม่าหลิ่ง หรือ ตามพรลิงค์

ตอนหนึ่งได้บันทึกเอาไว้ว่า “พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์องค์หนึ่งมีคนแห่แหนออกจากวัด โดยประดิษฐานบนรถ มีพระสงฆ์ และฆราวาสหมู่ใหญ่แวดล้อมมา มีการตีกลองและบรรเลงดนตรีต่างๆ มีการถวายของหอม ดอกไม้ และถือนธชชนิดต่างๆ ที่ทอแสงในกลางแดด”

ประเพณีลากพระเป็นประเพณีพราหมณ์ศาสนาสิกขณและพุทธศาสนาสิกขณปฏิบัติสืบต่อกันมา สันนิษฐานว่า ประเพณีนี้เกิดขึ้นครั้งแรกในประเทศอินเดีย ที่นิยมเอาเทวรูปออกแห่แหนในโอกาสต่างๆ ต่อมาพุทธศาสนาสิกขณได้นำเอาคติความเชื่อดังกล่าวมาปรับปรุงให้สอดคล้องกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ประเพณีลากพระเล่ากันเป็นเชิงพุทธตำนานว่าหลังจากพระพุทธองค์ทรงทำยมกปาฏิหาริย์ปราบเดียวิธีย ๗ ปามะม่วง กรุงสาวัตถี แล้วได้เสด็จไปจำพรรษา ณ ดาวดึงส์เพื่อโปรดพุทธมารดา ซึ่งขณะนั้นทรงจุติเป็นมหามายาเทพ สถิตอยู่ ณ ดุสิตเทพพิภพตลอดพรรษา พระพุทธองค์ทรงประกาศพระคุณของมารดาแก่เทวสมาคมและแสดงพระอภิธรรมโปรดพุทธมารดา ๗ คัมภีร์จนพระมหามายาเทพและเทพยดา ในเทวสมาคมบรรลุนิโรธอันหมด ถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ อันเป็นวันสุดท้ายของพรรษา พระพุทธองค์ได้เสด็จกลับมนุษยโลกทางบันไดทิพย์ที่พระอินทร์นิรมิตถวายบันไดนี้ทอดจากภูเขาสิเนรุราชที่ตั้งสวรรค์ ชั้นดุสิตมายังประตูนครสังกัสสะประกอบด้วยบันไดทอง บันไดเงิน และบันไดแก้ว บันไดทองนั้นสำหรับเทพยดามาส่งเสด็จอยู่เบื้องขวาของพระพุทธองค์ บันไดเงินสำหรับพรหม มาส่งเสด็จอยู่เบื้องซ้ายของพระพุทธองค์ และบันไดแก้วสำหรับพระพุทธองค์อยู่ตรงกลาง

เมื่อพระพุทธองค์เสด็จมาถึงประตูนครสังกัสสะตอนเช้าตรู่ของวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ซึ่งเป็นวันออกพรรษานั้น พุทธศาสนาสิกขณที่ทราบกำหนดการเสด็จกลับของพระพุทธองค์จากพระโมคคัลลานได้มารอรับเสด็จอย่างเนืองแน่นพร้อมกับเตรียมภัตตาหารไปถวายด้วย แต่เนื่องจากพุทธศาสนาสิกขณที่มารอรับเสด็จมีเป็นจำนวนมาก จึงไม่สามารถจะเข้าไปถวายภัตตาหารถึงพระพุทธองค์ได้ทั่วถึงทุกคน จึงจำเป็นต้องเอาภัตตาหารใส่ใบไม้ส่งต่อกันเข้าไปถวาย ส่วนคนที่อยู่ไกลออกไปมากๆ จะส่งต่อกันก็ไม่ทันใจ จึงใช้วิธีห่อภัตตาหารด้วยใบไม้ โยนบ้าง ปาบ้าง เข้าไปถวายเป็นที่ไกลหล โดยถือว่าเป็นการถวายที่ตั้งใจด้วยความบริสุทธิ์ด้วยแรงอธิษฐานและอภินิหารแห่งพระพุทธองค์ภัตตาหารเหล่านั้นตกในบาตรของพระพุทธองค์ทั้งสิ้น เหตุนี้จึงเกิดประเพณี “ห่อต้ม” “ห่อปัด” ขึ้น บางท่านให้ข้อมูลว่า ห่อต้ม หรือ ห่อปัด นั้นเกิดจากความกัณดาร และไม่สมบูรณ์ของนครสังกัสสะ อันเป็นเมืองเล็กๆ ประชาชนที่ไม่ได้รับเสด็จก็ยากจนเชื่องช้าเป็นส่วนใหญ่ ไม่สามารถที่จะหาภัตตาหารอย่างอื่นเตรียมถวายพระพุทธองค์ได้ คงหาได้แต่อาหารจำพวกเสปียงกรังชนิดหนึ่งที่เราเรียกว่าต้ม หรือปัดเท่านั้น จึงมีประเพณีนำต้มไปทำบุญที่วัดในวันลากพระสืบมา จนมีสำนวนเด็กวัด พูดกันติดปากว่า “เข้าหน้าตอก – ออกหน้าต้ม” กล่าวคือช่วงเข้าพรรษา ชาวพุทธนครนำข้าวตอกไปถวายพระที่วัด

ตอนออกพรรษานำต้มไปถวาย ข้าวต้มหรือต้มบางที่เรียกขนมต้มบ้าง ข้าวต้มมัดก็มี แต่ต้มที่ชาวนครนิยมนิยมี ๒ ชนิด ได้แก่

๑. เอาข้าวเหนียวที่ผัดกับกะทิจนเกือบจะสุกมาห่อด้วยใบโพธิ์หรือใบกระพ้อ (ใบโพธิ์ห่อเหนียวเป็นสำนวนคนนคร) โดยห่อให้เป็นรูปกรวย รูปสามเหลี่ยมหรือรูปอื่นๆตามแต่ผู้ประดิษฐ์จะคิดค้น หรือถนัดและชำนาญแล้วห่อให้ใบโพธิ์สอดมัดกันในตัวของมันเองไม่ต้องใช้เชือกมัด อาการสอดใบโพธิ์ให้มัดโยงกันอย่างลงตัวโดยใช้โคนแทงสอดไปตามช่องมัดจึงเรียกกริยานี้ว่า “แทงต้ม”

๒. เอาข้าวเหนียวที่ผัดกับกะทิจนเกือบจะสุกมาห่อด้วยใบจากอ่อนๆ ใบมะพร้าวอ่อนๆ หรือใบไม้อื่นๆที่มีคุณสมบัติคล้ายคลึงกัน โดยห่อให้ยาว ๔ - ๕ นิ้วแล้วมัดด้วยเชือกเป็นเกลียว อาจเป็นเชือกกล้วย ต้อหมาก หรืออื่นๆ ที่มีลักษณะและคุณสมบัติคล้ายคลึงกันแล้วนำไปต้มนจนสุกอย่างนี้เรียกว่าปัด บางทีเรียกจั้ง หรือบางครั้งอาจทำเป็นลูกตะกร้อ ก็มีให้เห็นอยู่บ้าง

เพื่อเป็นการแสดงความปิตินิยที่พระพุทธรองค์เสด็จกลับจากดาวดึงส์ พุทธศาสนิกชนได้อัญเชิญพระพุทธรองค์ขึ้นประทับบนบุษบกที่เตรียมไว้ แล้วแห่แหนกันไปยังที่ประทับของพระพุทธรองค์ ครั้นเลยพุทธกาลมาแล้ว และเมื่อมีพระพุทธรูปขึ้น พุทธศาสนิกชนจึงนำเอาพระพุทธรูปยกแห่แหนแทนพระพุทธรองค์ ถือเป็นการจำลองเหตุการณ์ตอนนั้นมาเป็นประเพณีลากพระจนถึงปัจจุบัน ซึ่งกระทำกันในวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ หลังวันมหาปวารณา หรือวันออกพรรษา ๑ วัน อันอุปมาเสมือนหนึ่งได้ร่วมรับเสด็จ และถวายภัตตาหารแด่พระพุทธรองค์ด้วยตนเอง ไม่ว่าจะห่างไกลกันด้วยกาลเวลาและสถานที่เพียงใดก็ตาม

การอัญเชิญพระลากขึ้นประดิษฐานบนบุษบก

พระลากคือพระพุทธรูปยืน แต่ที่นิยมคือพุทธรูปปางอุ้มบาตร เมื่อถึงวัน ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ พุทธบริษัทจะสงฆ์และเปลี่ยนจีวร แล้วอัญเชิญขึ้นบุษบกโดยในวันดังกล่าว ชาวนครจะพากันไปทำบุญวันออกพรรษาที่วัดเสร็จจากการทำบุญที่ช่วยกันอัญเชิญพระลากซึ่งได้เก็บไว้ในที่ที่ปลอดภัย ทั้งนี้เพราะเป็นพุทธรูปปางอุ้มบาตรที่สร้างด้วยวัสดุที่มีราคาแพง เช่นทองคำ สัมฤทธิ์ เงิน เงินยวง ทองแดงหรือโลหะผสมอื่นที่มีราคา เก้าแก้ว และศักดิ์สิทธิ์ บางครั้งต้องเก็บไว้อย่างดีและปลอดภัย ในจังหวัดนครศรีธรรมราชมีพระลากที่มีคุณค่าจำนวนมากให้ดูชมและกราบสักการะเพื่อความเป็นสิริมงคลได้ในวันลากพระ เมื่อเชิญพระลากออกมายังพระวิหารหรือศาลาแล้วช่วยกันสงฆ์น้ำเพื่อทำความสะอาด เมื่อขัดสีฉวีวรรณสะอาดหมดจดดีแล้วก็ประแป้งและโลมเครื่องหอมต่างๆ แล้วก็เปลี่ยนเครื่องทรงอย่างสวยงามสดงดงาม และมีพิธีสงฆ์ เพื่อสมโภชพระลากในตอนค่ำ พระสงฆ์จะเทศนาเรื่องราวตอนเสด็จ

สู่ดาวดิงส์ จนมายังมนุษย์โลกของพระพุทธองค์ คำคินนี้ประชาชนส่วนใหญ่เตรียมภัตตาหารไปใส่บาตรที่วัด เรียงกันไว้ตรงหน้าพระลากบางครั้งก็อัญเชิญพระลากขึ้นประดิษฐานบนบุษบกเลยตอนนั้นก็มี บางแห่งรอพระฉันเสร็จก่อนจึงอัญเชิญก็ได้ ตรงหน้านมพระมีโต๊ะหรือร้านสำหรับวางบาตรรับภัตตาหาร การตักบาตรตอนเช้าตรู่วันนี้ชาวนครเรียกกันว่า “ตักบาตรหน้าล้อ” บางท้องที่วัดตั้งอยู่ริมแม่น้ำลำคลอง การเตรียมรับภัตตาหารทางวัดจะสร้างศาลาเล็กเสาดเดียวไว้มน้ำเรียกศาลานี้ว่า “หลาบาตร” (ศาลาบาตร) ในบางที่ บางคราวเรียก “ตักบาตรเทโว” ซึ่งมีที่มาสัมพันธ์กับพุทธประวัติกล่าวคือ วันเทโวโรหณะ แปลว่า เป็นวันที่ลงจากเทวโลก หรือวันพระเจ้าเปิดโลกหมายถึงวันที่พระพุทธเจ้าเสด็จลงจากเทวโลกมาสู่มนุษย์โลก หลังจากที่ได้แสดงพระธรรมเทศนาโปรดพระมารดา และเสด็จจำพรรษา ณ ดาวดิงส์พิภพครบไตรมาสแล้ว โดยรายละเอียดดังนี้

ในช่วง ๕ - ๖ ปีหลังจากที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้และแสดงพระธรรมเทศนาโปรดเวไนยสัตว์ต่างๆ แล้ว ปรากฏว่าลาลึกการะของพวกเดียรฉัตรได้เสื่อมลงตามลำดับ ทั้งนี้เพราะประชาชนได้หันมานับถือพระพุทธศาสนาเป็นอันมาก ทำให้พวกเดียรฉัตรเดือนร้อนต่างพากันคิดแสดงหาวิธีที่จะดึงให้ประชาชนกลับมาเลื่อมใสตน โดยใส่ร้ายพระพุทธเจ้าและเหล่าสาวกต่างๆ แต่ไม่อาจจะทำอะไรได้ยิ่งไปกว่านั้น ผลร้ายกลับตกมาสู่พวกของตนด้วยซ้ำในที่สุดจึงได้อาศัยข้อบัญญัติที่พระพุทธเจ้าห้ามพระสาวกแสดงปาฏิหาริย์เที่ยวประกาศว่าทำพระพุทธเจ้าแสดงปาฏิหาริย์แข่งขันโดยลืมนึกไปว่าพระพุทธเจ้าบัญญัติห้ามเฉพาะสาวกเท่านั้นไม่รวมถึงตัวพระองค์ เมื่อความทราบถึงพระพุทธเจ้า พระองค์จึงทรงคิดถึงผลเสียที่จะเกิดขึ้นหากพระองค์จะแสดงปาฏิหาริย์ที่ต้นมะม่วง พวกเดียรฉัตรได้ฟังดังนั้น จึงหาวิธีแกล้งพระพุทธเจ้าโดยช่วยกันทำลายต้นมะม่วงในเมืองนั้นให้หมด แล้วก็ช่วยกันทำมณฑปของตนเพื่อแสดงปาฏิหาริย์

ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ ตอนเช้าปรากฏว่าฝนและพายุพัดมณฑปของพวกเดียรฉัตรพังจนหมดสิ้น ส่วนพระองค์ได้เสด็จไปสู่ที่แสดงปาฏิหาริย์ที่ทรงกำหนดไว้ในระหว่างทางทรงรับผลมะม่วงสุกจากนายคันทะ ซึ่งเป็นคนเฝ้าพระราชอุทยานของพระเจ้าปเสนทิโกศล ทรงให้พระอานนทนำมะม่วงมาทำน้ำปานะถวาย จากนั้นจึงให้นายคันทะนำเมล็ดมะม่วงปลูก ณ ที่นั้น แล้วใช้น้ำล้างพระหัตถ์รด ปรากฏว่า ต้นมะม่วงได้งอกขึ้นมาและใหญ่โตอย่างรวดเร็วด้วยปาฏิหาริย์ของพระพุทธองค์

จากนั้น พระองค์จึงทรงแสดงปาฏิหาริย์ที่ต้นมะม่วงนั้นหลายประการ (รายละเอียดดูในอรรถกถาธรรมบท) เมื่อทรงแสดงเสร็จ วันรุ่งขึ้นจึงเสด็จไปจำพรรษายังดาวดิงส์เทวโลกตามธรรมเนียมของพระพุทธเจ้าในอดีตทั้งหลาย แสดงพระอภิธรรมโปรดพระมารดาตลอดเวลา ๓ เดือน เมื่อถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ซึ่งเป็นวันมหาปวารณา พระองค์จึงเสด็จลงจากดาวดิงส์เทวโลกสู่ภาพของมนุษย์ที่ประตูลังกัสสะนคร โดยมีขบวนเทพยดาและประชาชนตามส่งเสด็จและรับเสด็จอย่างสมพระเกียรติ และในวันนี้พระพุทธองค์ได้ทรงเนรมิตให้เทวดา มนุษย์ และสัตว์นรกมองเห็นซึ่งกันและกัน ตลอดทั้ง ๓ โลก (สวรรค์ มนุษย์ และนรก) การลงโทษในเมืองนรกยุติชั่วคราวในวันนี้ ดังนั้นวันนี้จึงมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าวันพระเจ้าเปิดโลก

บางตำนานกล่าวว่า วันนั้นได้มีมหาชนมาเฝ้าถวายอาหารบิณฑบาตแก่พระพุทธเจ้าเป็นอันมากเนื่องจากไม่ได้พบพระพุทธเจ้านานถึง ๓ เดือน เมื่อประชาชนมาก การถวายอาหารใกล้ชิดจึงเป็นไปได้โดยไม่สะดวกคนที่เข้าไม่ถึงจึงนำข้าวสาส์สุกที่นำมาปั้นเป็นก้อนๆ แล้วโยนใส่บาตรพระภิกษุสงฆ์ ซึ่งปัจจุบันกลายเป็นประเพณีที่นิยมทำข้าวต้มลูกโยนใส่บาตรพระในวันนี้ การทำบุญตักบาตรในวันนี้จึงเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ตักบาตรเทโว (เทโวย่อมาจากคำว่า เทโวโรหณะ นั่นเอง)

ปัจจุบัน พิธีทำบุญในวันนี้นิยมทำโดยจำลองเหตุการณ์วันเทโวโรหณะ กล่าวคือจะอัญเชิญพระพุทธรูปปางพระประทับยืน ๑ องค์ นำหน้าแถวพระสงฆ์ ส่วนประชาชนที่มาใส่บาตรจะยืนหรือนั่ง ๒ แถวหันหน้าเข้าหากัน โดยเว้นระยะหว่างกลางไว้ให้พระสงฆ์เดิน วันเทโวโรหณะ หรือวันตักบาตรเทโว ราชการไม่ได้กำหนดเป็นวันหยุดราชการ เหมือนวันเข้าพรรษา วันวิสาขบูชา และวันอื่นๆ เพราะส่วนใหญ่จะมีพิธีเพียงช่วงเช้าถึงบ่ายเท่านั้น

ประเพณีลากพระเมืองนครแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท

๑. ลากพระบก คือการอัญเชิญพระลาก เป็นพระพุทธรูปปางอุ้มบาตรประดิษฐานบนบุษบก แล้วแห่แหนโดยการลากไปบนบก มักเป็นวัดที่อยู่ไกลจากแม่น้ำลำคลอง โบราณนิยมใช้ล้อเลื่อน หรือไม่มีล้อก็มี มักทำเป็นรูปคล้ายเรือมากที่สุดทำให้เรือพระหนัก ต้องอาศัยคนลากเป็นจำนวนมาก จึงต้องมีเชือกเป็น ๒ สาย โดยใช้เครื่องประโคมให้จังหวะในการลากพระ คนลากจะเบียดเสียดเบียดยัดด้วยพลังศรัทธาอย่างสนุกสนาน มีการประสานเสียงร้องบทลากพระเพื่อพองแรงให้ตอนชักพระให้เกิดความฮึกเหิมเลื่อนจากที่หยุดอยู่กับที่ จะมีการให้สัญญาณอาฉับเป็นตัวเลข แล้วตามด้วยการร้อง ไชโย เช่น ๑ ๒ ๓ ไชโยๆ รับกันเป็นทอดๆให้เกิดแรงฮึด เมื่อชักพระเลื่อนออกจากที่ก็จะร่วมกันลาก และร้องบทหรือเช่นตัวอย่างบทร้องว่า อี สาระพา เฮโลๆ ซ้ำๆ สาวๆไม่มาลากพระไม่ไป กำนันไม่มาลากพระไม่ไป นายยกไม่มาลากพระไม่ไป ฯลฯ โอ้ไหรกลมๆ (ตั้งคำถาม) ร้องรับว่า...ห้วนมสาวๆ โอ้ไหรยาวๆ สาวๆชอบใจ ...ไช...โยๆ

อีสาระพา เฮโล เฮโล ลากไปเรื่อยๆ วาบไปเรื่อยๆ หยอกล้อกันอย่างสนุกสนานเพลิดเพลินตลอดทาง เครื่องประโคมก็จะประโคมให้จังหวะเร็วช้าแตกต่างกันไปตามจังหวะชักลาก เช่น ลากเร็วเร็วให้เร็ว ลากช้าประโคมช้าหยุดอยู่กับที่ก็อีกจังหวะหนึ่ง

๒. ลากพระน้ำ คือการอัญเชิญพระพุทธรูปปางอุ้มบาตรเป็นหลักอาจมีบางวัด บางท้องถิ่นนิยมใช้บางคันธาราวุธ ซึ่งเป็นปางขอฝนที่ใช้ในพิธีพืชมงคลของภาคกลาง ปางห้ามสมุทร และปางอื่นๆ อาจใช้มากกว่า ๑ องค์ก็มี สภาพการลากพระน้ำเอื้ออำนวยต่อการทำกิจกรรมอื่นๆกว้างขวางกว่า สะดวกในการชักลากยึดโยงกับกิจกรรมอื่นๆได้มาก จึงทำให้สนุกสนานมากกว่า

การเตรียมงานลากพระ

เมื่อเดือน ๙ ผ่านไปแล้ว หลายวันที่ตั้งใจแน่วแน่ว่าจะร่วมพิธีลากพระในเดือน ๑๑ ก็จะเริ่มเตรียมการห่มโพนเพื่อใช้ “คุมโพน” บางที่เรียกว่า (คุมปก) (ประโคมโพนล่วงหน้า) และใช้ประโคมในวันพิธีรวมทั้งให้ชาวบ้านนำไปประกวด (ประชัน) หรือแข่งขันกับของวัดอื่นๆ การห่มโพนมีกรรมวิธีที่ซับซ้อนทั้งในการชุดและชิงหนั่งให้ตั้งเต็มให้ใช้เวลานานแรมเดือน บางวัดมีพิธีไสยศาสตร์ประกอบด้วย ต้องเชี่ยวชาญในการนี้โดยตรง แต่ละวัดจะต้องมีโพน ๒ ใบ ให้เสียงทุ้ม ๑ ใบ วัดไหนโพนเสียงดีแข่งขันชนะ ชาวบ้านก็พลอยได้หน้าชื่นชมยินดีกันไปนานนับแรมปี เมื่อใกล้วันลากประมาณ ๗ หรือ ๓ วัน ก็จะเริ่มคุมโพน (ตีประโคม) ทั้งกลางวันและกลางคืนติดต่อกันไปจนถึงวันลากพระ ในช่วงที่มีการคุมพระ พระสงฆ์สามเณร และชาวบ้านจะช่วยกันเตรียมเรือพระ ซึ่งถ้าเป็นพระบก จะหมายรวมถึง “นมพระ” หรือบุษบก ฐานไม้ และ “หัวเสา” ถ้าเป็นเรือพระน้ำ จะหมายถึง “นมพระ” ฐานไม้ และลำเรือซึ่งอาจจะใช้ลำเดียว ตั้งนมพระกลางลำเรือแล้วใช้ฝายเรือพระ หรือใช้เรือขนาดใหญ่ ๓ ลำ มาเรียงกันผูกให้เรือติดกันอย่างมั่นคง แล้วใช้ไม้กระดานวางเรียงให้เต็มลำเรือทั้งสามลำ เพื่อเป็นพื้นราบสำหรับวางฐานไม้ และบุษบกตรงกลางลำ

เรือพระ คือ เรือหรือรถ หรือล้อเลื่อนที่ประดิษฐ์ตกแต่งให้เป็นรูปเรือแล้ววางบนบุษบกซึ่ง บุษบกนี้เรียกตามภาษาพื้นเมืองภาคใต้ว่า “นม” หรือ “นมพระ” ยอดบุษบกเรียกว่า “ยอดนม” สำหรับอาราธนาพระพุทธรูปประดิษฐานแล้วชักลากในวันออกพรรษา ถ้าชักลากทางน้ำเรียกว่า “เรือพระน้ำ” ซึ่งจะใช้เรือจริงๆมาประดับตกแต่ง ถ้าใช้ชักลากทางบกเรียกว่า “เรือพระบก” จะใช้รถหรือล้อเลื่อนมาประดิษฐานตกแต่งให้เป็นรูปเรือ การทำเรือพระบกสมัยก่อนจะทำเป็นรูปเรือให้คล้ายเรือจริงมากที่สุด และจะต้องพยายามให้น้ำหนักน้อยที่สุด แล้วใส่ล้อเลื่อนเพื่อให้ชักลากเรือพระไปได้สะดวก ด้านหัวและท้ายทำงอนคล้ายหัวและท้ายเรือตกแต่งเป็นรูปพญานาค อาจทำเป็น ๑ ตัว หรือมากกว่านั้นก็ได้ กลางลำตัวพญานาคทำเป็นร้านสูงราว ๑.๕๐ เมตรเรียกว่า “ร้านม้า” สำหรับวางส่วนสำคัญที่สุดของเรือพระคือ บุษบกหรือนมพระ ซึ่งนายช่างแต่ละท้องถิ่นจะมีเทคนิคในการออกแบบบุษบกเพื่อให้เหมาะสมทั้งสวดลาย และรูปร่างมีการประดิษฐ์ประดอยอย่างสุดฝีมือหลังคาบุษบกนิยมทำเป็นรูป จัตุรมุข หรือทำเป็นจัตุรมุขซ้อน รูปทรงชะลูดงามสง่า สะดุดตา ตกแต่งด้วยหางหงส์ ช่อฟ้า ใบระกา ดั้งลายอง กระง้างฐานพระ บัวปลายเสา คันทวย เป็นต้น สำหรับปัจจุบันนิยมทำเรือพระบนรถยนต์เป็นส่วนใหญ่เพราะสะดวกต่อการชักลาก

การลากพระจะเริ่มในตอนเช้าตรู่ของวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ อันเป็นวันออกพรรษา และเริ่มลากพระเป็นวันแรก ประชาชนจะเดินทางไปวัดเพื่อนำภัตตาหารไปใส่บาตร ที่จัดเรียงไว้ตรงหน้าพระลาก เมื่อพระฉันภัตตาหารเสร็จแล้ว ชาวบ้านจะนิมนต์พระภิกษุในวันนี้ ขึ้นนั่งประจำเรือพระพร้อมทั้งอุบาสก และศิษย์วัดที่จะติดตามและประจำเครื่องประโคม โพน ม้อง โหม่ง ฉิ่ง ฉาบ แล้วชาวบ้านจะช่วยกันลากเรือพระออกจากวัดตั้งแต่เช้าตรู่

- ถ้าเป็นการลากพระทางน้ำ จะใช้เรือพายลาก
- ถ้าเป็นการลากพระทางบก จะใช้คนเดินลาก

ขณะที่ลากเรือผ่านทางใด ประชาชนที่รออยู่จะนำต้มมาแขวนที่เรือพระ เพื่อทำบุญกันไปตลอดทาง สำหรับการลากพระทางน้ำ เรือพายเรือแจว จะเข้าไปชิดเรือพระที่กำลังลากอยู่ จึงใช้วิธีปาดต้ม หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “ชั้ดต้ม” ไปยังเรือพระให้คนคอยรับ

องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้เริ่มงานประเพณีลากพระมาตั้งแต่ปี ๒๕๔๗ ครั้งนี้เป็นครั้งที่ ๑๖ เดิมแต่ละวันก็จะดำเนินการโดยชุมชนท้องถิ่นใกล้เคียง ลากไป - ลากกลับ พัฒนารวมกลุ่มกันบ้าง แต่ระยะหลังแต่ละวัดลากมารวมกันที่อำเภอ หรือสถานที่ราชการอื่นๆ และสำหรับปี พ.ศ. ๒๕๖๓ นี้ องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราชได้จัดงานประเพณีลากพระ ระหว่างวันที่ ๓ - ๕ ตุลาคม ๒๕๖๓ สถานที่ชุมนุมเรือพระเพื่อร่วมกันสมโภช ณ บริเวณถนนราชดำเนินหน้าวัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช มีกิจกรรมการประกวดเรือพระจะกระทำกันภายหลังที่เรือทุกลำไปถึงที่ชุมนุมเรือพระแล้ว โดยแยกการประกวดเป็น ประเภทสวยงาม ประเภทสร้างสรรค์ และประเภทดั้งเดิม (ล้อไม้) นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมการแข่งขันต่างๆ เช่น กินต้ม ชั้ดต้ม ประโคมโพน อีกทั้งมหรสพครบครัน เพื่อรักษาสืบทอดประเพณีลากพระนครศรีธรรมราชสืบไป

ประเพณีลากพระ เป็นประเพณีพื้นเมืองของชาวปักษ์ใต้ ซึ่งได้สืบทอดกันมาตั้งแต่โบราณจนถึงปัจจุบันตามความเชื่อในพระพุทธประวัติ ด้วยชาวเมืองเลื่อมใสศรัทธาพระพุทธองค์ที่ถึงพร้อมด้วย วิชา และจรณะ คือ รู้ และปฏิบัติ ได้ด้วย สามารถลบคำสบประมาทของเดียรถีย์ และชนะใจผู้เลื่อมใสศรัทธาได้ เมื่อถึงวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ของทุกปีจัดพิธีต้อนรับพระพุทธองค์ เสด็จกลับจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ สู่โลกมนุษย์ หลังจากรอคอยมาเป็นเวลา ๓ เดือน โดยจัดตกแต่งหน้าล้อ ก่อนจะลากพระแห่แหนไปรอบเมือง

องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช เห็นว่าเป็นประเพณีที่ควรค่าแก่การสืบสานรักษาต่อยอด

อย่างยิ่ง นอกจากจะร่วมสืบสานประเพณีแล้ว ยังส่งเสริมความสามัคคีในหมู่คณะและเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอีกทางหนึ่งด้วย จึงได้เชิญชวนวัดต่างๆ จัดเรือพระเข้าร่วมงานประเพณีนี้

เพื่อให้การจัดการตกแต่งเรือพระเป็นไปในกรอบความคิด รักษา สืบสาน และต่อยอด ประเพณีอันดีงามนี้ให้มีความสมบูรณ์ ทั้งสาระ ความงดงาม และอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี จึงกำหนดแนวปฏิบัติดังนี้

๑. เรือพระ มีองค์ประกอบสำคัญดังนี้

- ๑.๑ ความถูกต้อง คำนึงถึงพุทธประวัติ ตอนเสด็จลงจากดาวดึงส์เป็นสำคัญ
- ๑.๒ เรือพระนิยมจัดตกแต่งนาควัฒนาบั้งข้าวล่ำเรือ ดั้งบันไดนาควัฒนาที่พระอินทร์เนรมิต ออกแบบเป็นทรงเรือ สำหรับวางบุษบกหรือพนมพระ
- ๑.๓ พนมพระ คือ เรือนที่ประทับ เป็นสถาปัตยกรรมแบบขอมยุค สำหรับ ประดิษฐานพระลาก
- ๑.๔ พระลาก เป็นพระพุทธรูปปางอุ้มบาตร เพื่อให้สอดคล้องกับกิจจาเสด็จดำเนินลงมาทางบันไดแก้ว
- ๑.๕ เครื่องสูง อาจจะมี ฉัตร บังสุริย์ บังแทรก เป็นต้น แทนหม่อมวลเทวดาจัดขบวนส่งเสด็จจัดเครื่องสูงประกอบขบวน
- ๑.๖ เครื่องประโคม ประกอบด้วย ปัดโพน ระฆังหรือกังสดาล เหมือนหมู่เทพบุตรคนธรรพ์บรรเลงส่งเสด็จ
- ๑.๗ เครื่องประดับตกแต่งอื่นๆ เช่น ต้นกล้วย ต้น อ้อย เป็นต้น เป็นพืชผลทางการเกษตรที่บ่งบอกถึงความอุดมสมบูรณ์ของพืชพันธุ์ธัญญาหาร
- ๑.๘ ขนมห่ม ขนมห้อยลัญจณ์ ของประเพณีลากพระ จัดประดับในตำแหน่งที่เหมาะสม แทน ข้าวต้มมัดที่โยนใส่บาตรองค์พระพุทธรูป

๒. การจัดตกแต่งเรือพระ

เรือพระเป็นองค์ประกอบที่เด่นและสำคัญยิ่งเพื่อให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมประเพณี จึงควรคำนึงถึงเรื่องต่อไปนี้

- ๒.๑ ลักษณะตัวเรือพระ หากเป็นรถควรปิดอำพรางอย่าให้เห็นตัวรถ
- ๒.๒ สองข้างเรือพระควรจัดทำเป็นพญานาคเพื่อสะท้อนตำนานการเสด็จลงมาทางบันไดนาควัฒนาของพระพุทธองค์
- ๒.๓ การใช้วัสดุประดับตกแต่งควรใช้วัสดุธรรมชาติ เช่น พัก ผลไม้ ใบไม้ ดอกไม้ เป็นต้น
- ๒.๔ หากจำเป็นจะต้องใช้โฟมหรือวัสดุสังเคราะห์วิทยาศาสตร์ ควรปกปิดอำพรางด้วยวัสดุธรรมชาติให้มิดชิด
- ๒.๕ ป้ายแสดงชื่อวัดให้มีขนาดใหญ่ เด่น เห็นได้ชัดเจน จัดไว้ในตำแหน่งที่สังเกตเห็นได้ง่าย
- ๒.๖ การใช้แสงสว่าง ในขณะที่ขบวนเรือพระ ให้เรือพระจัดหาอุปกรณ์ที่จำเป็นมาติดตั้งเอง โดยคณะกรรมการอำนวยความสะดวกการติดตั้ง

แนวการจัดตกแต่งเรือพระขบวนแห่และการประโคมในงานประเพณีลากพระขององค์การบริหารส่วนจังหวัดนครราชสีมา ประจำปี ๒๕๖๓

๓ การจัดเครื่องประกอบ และ ขบวน

๓.๑ เครื่องประกอบประกอบด้วย ปัด โพน กังสดาล หรือระฆัง

๓.๒ ลักษณะทำนองที่ใช้ จะต้องเป็นเพลงคุม เพลงเดิน เพลงลากวี่ สำหรับเรือพระนครศรีธรรมราช

เท่านั้น

๓.๓ ขบวน ควรแต่งตัวด้วยเสื้อผ้ามีสีสันทันเหมือนกัน

๓.๔ เพลงร้อง จัดหาเพลงร้องยุคเก่า หรือจะแต่งขึ้นใหม่ก็ได้ แต่ให้สอดคล้องกับ ประเพณีลากพระ

รางวัลนมพระทางบกที่ชนะการประกวด

นมพระประเภทสวยงาม จะได้รับรางวัล ดังนี้

- รางวัลชนะเลิศ อันดับ ๑	๓๐,๐๐๐ บาท	พร้อมด้วยรางวัล
- รางวัลชนะเลิศ อันดับ ๒	๒๐,๐๐๐ บาท	พร้อมด้วยรางวัล
- รางวัลชนะเลิศ อันดับ ๓	๑๕,๐๐๐ บาท	พร้อมด้วยรางวัล
- รางวัลชนะเลิศ อันดับ ๔	๑๐,๐๐๐ บาท	พร้อมด้วยรางวัล
- รางวัลชนะเลิศ อันดับ ๕	๕,๐๐๐ บาท	พร้อมด้วยรางวัล

นมพระประเภทความคิดสร้างสรรค์ จะได้รับรางวัล ดังนี้

- รางวัลชนะเลิศ อันดับ ๑	๒๐,๐๐๐ บาท	พร้อมด้วยรางวัล
- รางวัลชนะเลิศ อันดับ ๒	๑๕,๐๐๐ บาท	พร้อมด้วยรางวัล
- รางวัลชนะเลิศ อันดับ ๓	๑๐,๐๐๐ บาท	พร้อมด้วยรางวัล
- รางวัลชนะเลิศ อันดับ ๔	๕,๐๐๐ บาท	พร้อมด้วยรางวัล
- รางวัลชนะเลิศ อันดับ ๕	๓,๐๐๐ บาท	พร้อมด้วยรางวัล

นมพระประเภทดั้งเดิม (ถ้อยไม้) จะได้รับรางวัล ดังนี้

- รางวัลชนะเลิศ อันดับ ๑	๑๐,๐๐๐ บาท	พร้อมด้วยรางวัล
- รางวัลชนะเลิศ อันดับ ๒	๕,๐๐๐ บาท	พร้อมด้วยรางวัล
- รางวัลชนะเลิศ อันดับ ๓	๓,๐๐๐ บาท	พร้อมด้วยรางวัล

บรรณานุกรม

สุชาติ ทองบุญยัง. (๒๕๕๗,ตุลาคม). ลากพระ ๒๕๕๗, เอกสารประกอบการจัดงาน

ประเพณีลากพระจังหวัดนครศรีธรรมราชในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช

ประจำปี ๒๕๕๗.

ดิเรก พรตตะเสน. (๒๕๑๙). ประเพณีของจังหวัดนครศรีธรรมราช. กรุงเทพมหานคร :

กรุงสยามการพิมพ์

วิเชียร ณ นคร และคณะ. (๒๕๒๘). ประเพณีสำคัญของชาวจังหวัดนครศรีธรรมราช.

กรุงเทพมหานคร : กรุงสยามการพิมพ์